

Nápisy z císařské doby

Uvedení

Dochované dokumenty z Tun-chuangu představují sice literaturu z císařské doby, problematickým však bývá jejich přesné datování. Je zřejmé, že všechny (otázkou zůstávají možná falza) pocházejí z doby do uzavření jeskyně č. 17, tedy do první poloviny 11. století. Ohledně datování jednotlivých manuskriptů však není po ruce mnoho nástrojů, ve velkém množství případů jde jen o nejisté odhady.

V tomto smyslu jsou důležité výnosy a jiné nápisy dochované především na kamenných stélách, či vzácněji skalní nápisy a nápisy na sochách a zvonech. Jejich výhodou je, že ve většině případů obsahují i poměrně přesné datování.

Část těchto nápisů je patrně starší než dokumenty z Tun-chuangu a představují tak nejstarší datovatelné písemné památky v Tibetu. Nejčastěji texty samy sebe nazývají *cig* (*gtsigs*), což bývá překládané jako „výnos“, „edikt“, atp., avšak etymologicky může být spojované s jiným zápisem obdobné výslovnosti (*brtsigs*), tedy „vystavět“, „vztyčit“.

Nejsou však bez zajímavosti ani z hlediska literárního. Pokud by nápisy z těchto ediktů byly poměřené ústní tradicí pronášení slavnostních řečí, zjistíme mnohé paralely. Většina z těchto textů obsahuje nějaké slavnostně pronesené rozhodnutí či výnos. Formálně obsahuje na počátku zdravici, poté přichází vylíčení událostí vedoucích k tomu či onomu výnosu. Toto vylíčení má být poetické a velmi slavnostní, stejně jako projevy dnešních začasté profesionálních řečníků (srv. Jackson 1984). Důležitostí dané události se řídí i délka onoho poetického vylíčení původních událostí. Až poté přichází na řadu vlastní výnos.

Ten má být na věky uchovaný nejčastěji na kamenné stéle. Tibetsky se nazývá *doring* (*rdo ring*), tedy „dlouhý kámen“ (v rané době často psaný jako *rdo rings*). Výraz „dlouhý“ je pravděpodobně třeba chápat ve významu časovém, tedy jako „kámen dlouhého trvání“. Je zřejmé, že daný výnos měl být na očích všem a tímto připomínaný.

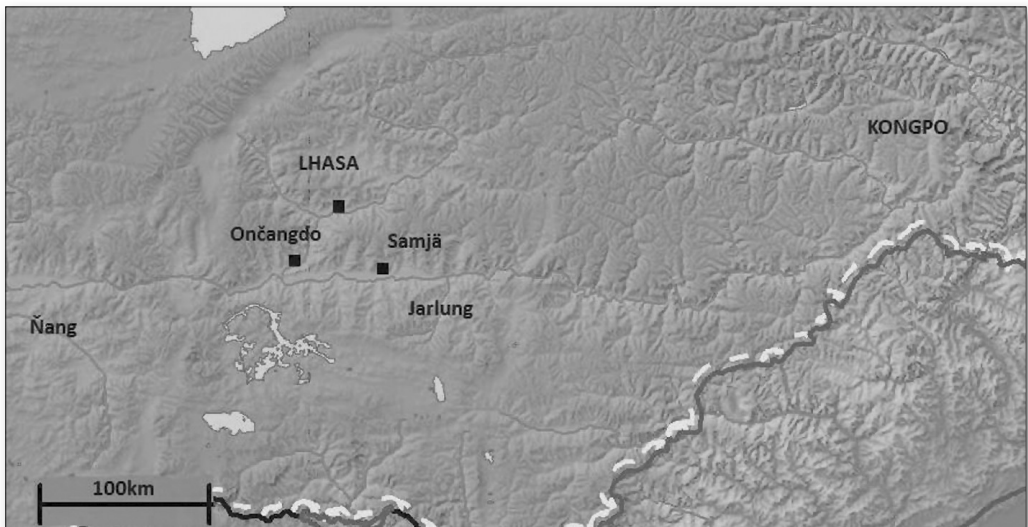
Nápisy na stélách jsou velmi důležité pro historii Tibetu, obsahují velmi často zajímavé informace, které mohou prověřit pravdivost daleko pozdějších kronikářů z doby po

12. století. Velmi zajímavými jsou však také epiteta a tituly vyjadřující moc tibetských císařů či jejich vlády.

Časté výrazy pro vládu jsou *čhabsi* (*chab srid*) či *čhabö* (*chab 'og*), kde výraz *čhab* (*chab*) je výrazem označujícím vodu či řeku. Vláda nad lidmi byla evidentně spojovaná s povodími řek, které jediné v Tibetu zúrodnily krajinu. Není jisté, zda lze tento výraz chápat metaforicky, tedy zda proud řeky implikuje představu císařské moci (včetně konotace související s plodností).

Císařská moc je vyjadřovaná za pomoci častého výrazu *thul* (*'phrul*). Tento termín se spojuje se zázračnou mocí císařů danou jejich původem z nebe a dal by se zjednodušeně přeložit jako „zázračná moc“. S původem z nebe souvisí i časté pojmenování vládců Tibetské říše jako „božských císařů“ (*lha'i btsan po*), tedy císařů, kteří přišli ze světa bohů. Metaforou odkazující k válečnému charakteru tibetského impéria je výraz opakovaný v souvislosti s vojenskou mocí císařů: byl „pevné helmy“ (*dbu rmogs brtsan*). Všechny tyto výrazy obsahují i dokumenty nalezené v Tun-chuangu a odkazují ke starší nebudhistické tradici.

Tyto nápisy jsou svědky jisté diskrepance ohledně vlivu buddhismu na tibetskou společnost, ale i císaře. Některé z nich se nesou zcela v buddhistickém duchu, zatímco jiné zdůrazňují císařovu věrnost starší tibetské tradici.

Obr. 11: Centrální Tibet (autor)

Nejstarší známé edikty byly souhrnně publikované Hughem Richardsonem (Richardson 1985) a jeho edicí se bude vést i následující výběr několika starých nápisů. Přestože od doby vydání Richardsonovy edice uplynul nějaký čas a mezitím došlo k objevům nových nápisů, tyto se zdají být stále nejstaršími existujícími. Tibetské texty nápisů z císařského období byly nově a přehledně vydané v sérii OTDO (Old Tibetan Documents Online, viz Iwao – Hill – Takeuchi, 2009).

Nápis na stéle v Žol (*Zhol*)

Tato stéla se dodnes nachází ve Lhase nedaleko paláce Potála, v devadesátých letech 20. století však kolem ní byla zbudovaná zeď a není tak běžně přístupnou. Toto může mít i politické důvody, neboť nápis na ní se zmiňuje o vítězstvích tibetských vojsk nad soudobou Čínou, a obsahuje i zmínky o obsazení tehdejšího čínského hlavního města. Nápis na ní je datovaný do roku 764 za vlády císaře Thisong Decäna (*Khri srong lde btsan*) a podle některých badatelů představuje nejstarší přesně datovaný tibetský nápis. Stéla je popsána na východní, severní a jižní straně. Některé části nápisu jsou nečitelné.

Text na východní straně přináší krátký edikt o jmenování Tagda Lukhonga (*Stag sgra klu khong*) ministrem a zmiňuje jeho zásluhy.

Podstatně delší text se nachází na jižní straně stély a obsahuje informace značné ceny pro historii. Je také zároveň jakýmsi detailnějším vylíčením zásluh právě jmenovaného ministra. Zmiňuje se o komplotu ministrů proti předchozímu císaři jménem Thide Cugcän (*Khri lde gtsug btsan*, 704–755), v důsledku čehož „odešel do nebe“ (tj. zemřel, *sku la dard te dgung du gshegs so*). Měli ohrozit na životě i jeho syna, současného císaře Thisong Decäna, ovšem byl to právě Tagda Lukhong, kdo tomu zabránil.

Následuje výčet jeho úspěchů v čele tibetských armád, které dobyly říši Aža a několikrát porazily čínská vojska, včetně masakru čínských vojsk v kraji Congkha v dnešní provincii Čching-chaj. Text zmiňuje i obsazení čínského hlavního města Čchang-anu a placení tributu Čínou.

Severní strana je pak dlouhým výčtem pravomocí a privilegií, kterých tento jmenovaný ministr i jeho potomci nabývají spolu s udělením „stříbrem psanou listinou“ (*dngrul gyi yi ge*).

Je paradoxní, že tohoto ministra, který je v nápisu na stéle opěvovaný pro své zásluhy, pozdější buddhistické prameny zmiňují jako oponenta buddhismu. Stéla je naopak svědectvím přízně císaře Thisong Decäna. V nápise na stéle samotné se nezmiňuje buddhismus, ani se neobjevuje buddhistická terminologie. Věnuje se vojenským a správním záležitostem.

Stéla v Samjä (*Bsam yas*)

Stéla u prvního tibetského kláštera Samjä pochází pravděpodobně z doby kolem roku 780. Obsahem textu je slavnostní prohlášení garantující privilegia mnišské obci do budoucna. Ve výnosu se přizývají se za svědky božstva nirvanická i světská. Je nejstarší zmínkou o buddhismu. V kronice *Hostina učenců* (*Mkhas pa'i dga' ston*, Dpa' bo gtsug lag phreng ba 2002, str. 370 – 376) z 16. století je reprodukována rozsáhlá verze ediktu. Překlad níže uvedený se zdá být jen jeho zkrácenou verzí. Nápis na stéle sám existenci této podrobnější verze zmiňuje.

V rozsáhlé verzi se zmiňují základní představy buddhismu o přerozování a koloběhu i skutečnost, že kdo se zásadami buddhismu nevede, skončí v peklech. Velmi zajímavá pasáž v rozsáhlejšímu textu hovoří o pořízení třinácti kopií tohoto rozsáhlejšího výnosu s pečeti, které měly být uloženy v chrámech Centrálního Tibetu, ale poslané také buddhistickým komunitám (*dge 'dun*) ve Východním Tibetu (*Mdo smad*, patrně dnešní Kham) a Žang-žungu. Tato zmínka překvapivě potvrzuje existenci mnichů v těchto odlehlých oblastech.

Daný edikt zní možná poněkud nenápadně, zcela však proměnil budoucí směřování Tibetu. Velmoc, která hrála silnou roli na mezinárodním poli, se poprvé pokusila o sebeidentifikaci skrze vlastní formu buddhismu, kterou hodlala prosazovat v oblastech pod svou správou. Tak lze interpretovat skutečnost, že kopie rozsáhlejšího ediktu byly zaslány již existujícím buddhistickým komunitám v odlehlejších oblastech říše.

Překlad

Nechť nikdy nejsou odvrženi a zničeni nositelé Tří Klenotů přítomní v chrámech Rasa (*Ra sa*) a Dagmar (*Brag mar*)²⁹ a toto provádění Buddhovy Dharmy. Nechť [jim] věnovaný majetek není umenšen či snížen. On nynížka nadále budou císaři; otec i syn; v každé generaci takto přísahat. Aby nedošlo k odvrácení se od této přísahy či její změny, ke svědectví jsou přivolána všechna božstva mimo svět zanikání, božstva světa zanikání a [bytosti] nelidské. Císař; otec i syn; pán i všichni ministři tak přísahali. Podrobný text ediktu je uchovaný zvlášť.

Transliterace textu:

*ra sa dang/ brag mar gyI gtsug lag khang las stsogs par/ dkon mchog/ gsum gyi rten
btsugs pa dang/ sangs rgyas gyI chos/ mdzad pa 'dI/ nam du yang myI gtang ma' zhib par
bgyI 'o/ yo byad sbyard/ pa' yang/ de las myi dbrI myi bskyur bar bgyI 'o/ da' phyin cad/
gdung rabs re re zhing yang btsan po yab sras gyi 'dI/ bzhin yi dam bcäo/ de las mna' kha
dbud pa dag gyang/ myi bgyI myi bsgyur bar/ 'jIg rten las/ 'da's pa' dang/ 'jIg rten gyi lha
dang/ myI ma yin ba'/ thams cad gyang dphang du gsol te/ btsan po yab sras dang rje blon
gun gyis dbu snyung dang bro/ por ro/ gtsigs gyi yi ge zhib mo gtsig ni gud na mchIs so/*

Nápis na zvonu v Samjä (*Bsam yas*)

Nápis na zvonu v nejstarším tibetském klášteře v Samjä je krátkým oznámením o jeho vyhotovení jednou z pěti žen císaře Thisong Decäna jménem Gjalmocän (*'Bro bza' khri/ Rgyal mo brtsan*) a jejím synem, kterým byl patrně nejstarší císařův syn Muthi (*Rmu khri*). Po smrti svého jediného syna se měla spolu s tetou z otcovy strany a třiceti dalšími ženami ze vznešených rodů stát mniškou. Její mnišské jméno bylo Džomo Čangčhubma (*Jo mo byang chub ma*). Byla následovnicí čínského mnicha Mahájány a údajně byla i přítomná disputaci v Samjä mezi indickými a čínskými buddhisty. Krátký nápis je zcela v buddhistickém duchu a je také dokladem o přítomnosti buddhismu na císařském dvoře. Dochoval se i fragment jiného nápisu s její dedikací na zvonu ve chrámu Thadug

²⁹ Rasa je dnešní Lhasa (*Lha sa*) a Dagmar (*Brag dmar*) je místo u klášteře Samjä.

(*Khra 'brug*). U tohoto druhého nápisu je zmíněno i jméno čínského mnicha, který zvon vyhotovil (srv. Richardson 1985, str. 32–33).

Překlad

Císařovna Gjalnocän; matka [spolu se] synem; nechali udělat tento zvon pro uctění Tří klenotů deseti světových stran. Modlí se, aby mocí těchto zásluh božský císař Thisong Decän; otec, syn i choť; byli nadáni šedesáti [druhy] melodické řeči [Buddhy] a došli nejvyššího probuzení.

Transliterace originálu

jo mo rgyal mo brtsan yum sras kyis phyogs bcu'i dkon mchog gsum la mchod pa'i slad du cong 'di bgyis te de'i bsod nams kyis stobs kyIs lha btsan po khri srong lde brtsan yab sras stangs dbyal gsung dbyangs drug cu sgra dbyangs dang ldan te bla na myed pa'I byang chub du grub par smond to/

Stéla v Čhoggjä ('Phyong rgyas)

Stéla se nachází u mostu v blízkosti “údolí hrobek císařů”; údolí Jarlungu. Pochází z let 795–800 a zmiňuje buddhismus, ale zároveň zdůrazňuje, že císař jedná v souladu s dávnými zvyky (*chos*) svých předchůdců. Poprvé se tu objevuje výraz *čhögjal* (*chos rgyal*), *dharmarádža*, císař je tedy nápisem považován za ochránce buddhistické dharmy. Nápisy jsou poničené, H. Richardson je rekonstruoval za pomoci dřívějších tibetských opisů nápisu na stéle. Paradoxem je, že císař Thisong Decän se v Samjä zdá hlásit k buddhismu, ale v lokalitě, která je blízko hrobek tibetských císařů, je představen především jako pokračovatel dávné tradice. Přesto je zmíněné i jeho přijetí buddhismu. Zvláštním rysem tohoto nápisu je koexistence buddhismu a starších náboženských představ, které se dobře odrážejí ve jménu, kterým ho lidé měli podle nápisu nazývat. V překladu se trochu tato podivnost ztrácí, nicméně první polovinou jeho jména je „zázračné božstvo“ (*'phrul gyi lha*), velmi jasně narážející na náboženskou představu o jeho zázračné moci dané jeho původem z nebe. Druhá polovina je buddhistická: tj. „veliký probuzený“ (tib. *byang chub chen po*, sans. *mahábódhi*).

Překlad:

Božský císař – otec a předkové – přišel, aby byl pánem božstvům a lidem; jejich zvyky a učení působily dobro, moc jeho pevné helmy byla veliká.

A také božský císař Thisong Decän svými výnosy nenechal upadnout božské učení svých předků a konal v souladu se zákony nebe a země. Vyjádření v písmu o ctnostech jeho těla všemi líčených bylo navždy zapsané do stély. Podrobné vylíčení v písmu toho, jaké ctnostné činy *mahádharma* vykonal, jak dala moc jeho pevné helmy zrodit říši a dalších, takový záznam je uložen zvlášť.

Přítomnost zázračného božského císaře Thisong Decäna byla nepodobná jiným vládcům ve čtyřech světových stranách. Svou mocnou moudrostí a svou „pevnou helmou“ si podmanil pod svou moc (*chab 'og*) [území sahající] od hranice s Tažig (*Ta zhig*)³⁰ navrchu až po řadu průsmyků v Longšan (*Long shan*).³¹ Jeho moc (*chab srid*) byla obrovská a bezmezná na jihu, severu, východě i západu. A tak se jeho obrovskou mocí (*chab srid che ba'i byin gyis*) stal celý Tibet velikou a bohatou zemí. Uvnitř však setrval stále v lehkosti a štěstí.

Ježto jeho srdce ovládalo požehnané chování probuzeného, našel dobrý zákon (*chos*) mimo svět zanikání a poskytnul ho jako laskavost všem. A tak mezi vztyčenými a sehnutými (tj. lidmi a zvěří) není nikoho, kdo by nyní i do budoucna nebyl proniknut jeho laskavostí. Proto ho všichni lidé nazývají jménem „Zázračné božstvo – veliký probuzený“.

Transliterace textu:

lha btsan po yab myes lha dang myI'i rjer gshegs te/ chos gtsug lag ni byin du che'o// //lha btsan po khri srong lde brtsan gyi zha snga nas kyang/ yab myes kyi lugs bzhin/ lha'i gtsug lag nI ma nyams/ gnam sa'i chos dang nI 'thun par mdzad/ sku yon tan yongs kyis brjod pa'I yi ge/ nam zhig rdo rings la bris so// cho rgyal chen pos phrin las su ci mdzad pa dang/ dbu rmog brtsan po'I byin gyis/ chab srid skyes pa las stsogs pa'i gtam gyi yi ge/ zhib mo gcIg ni/ gud na yod do// //phrul gyi lha btsan po khri srong lde brtsan gyi zha snga nas/ mtha' bzh'i rgyal po gzhan dang mi 'dra ste/ byin gyi sgam dkyel chen po dang/ dbu rmog brtsan pos/ yar ni ta zhig gyi mtshams man chad/ mar ni long shan gyi la rgyud yan cad/

³⁰ Pravděpodobně území hranicící s Íránem na západě, zhruba tehdejší Transoxiana, dnešní Tádžikistán.

³¹ Pravděpodobně pohorí na pomezí dnešních provincií Šen-si a Kan-su.

*chab 'og 'du ste/ chab srid ni lho byang shar nub/ mthas klas par che'o/ de ltar chab srid che
ba'i byin gyis/ bod yongs yul che/ khong phyug tu gyurd pas/ nang nas kyang/ nam zhar
bde zhing skyid par gnas so// thugs la byang chub spyod pa rlabs po che mnga' bas/ 'jig rten
las 'das pa'i chos bzang po brnyes nas/ kun la bka' drin du byin no/ de ltar 'greng dud gnyIs
la/ 'phral yun gnyIs kyi bka' drin chen pos ma khyab ma myed de// mi yongs kyis mtshan
yang/ 'phrul gyi lha byang chub chen por gsol to//*

Nápis u chrámu Žä Lhakang (*Zhva'i lha khang*)

Stéla se nachází asi 50km od Lhasy. Daný nápis je ediktem věnujícím chrám ministrovi Ňang Dingedzinovi (*Myang 'ding nge 'dzin*), který byl snad vychovatelem císaře. Jde o poměrně dlouhý text, zaznamenaný na stélách ve čtyřech světových stranách chrámu. Nese se v duchu buddhistické terminologie. Pochází z doby vlády císaře Sänalega (*Sad na legs* alias *Khri lde srong btsan*, 800–815). Podle některých badatelů lze teprve s vládou Sänalega spojit bezvýhradně vřelý vztah k buddhismu (Snellgrove 1987, str. 384–385). Tento rozsáhlý edikt je možné považovat za potvrzení zmíněného pozorování, nezdá se nést zmínky o jiných náboženských představách.

Nápis v Kongpo (*Rkong po*)

Nachází se v Kraji Kongpo poblíž města známého dnes jako Paji (*Pa yi*) na skále u místa nazývaného Demosa (*De mo sa*). Hugh Richardson získal opis textu s pomocí Dūdžom Rinpoče (*Dud joms rin po che*), šest řádků bylo schovaných pod pískem a bylo je třeba odhalit. Je ediktem potvrzující privilegia drobného feudála (*rgyal phran*), prince z Kongpo, v nápisu se zdůrazňuje jeho příbuzenství s tibetskými císaři. Text pochází z doby mezi léty 796–815 za vlády Thide Songcäna zvaného též Sänaleg (*Khri lde srong brtsan* alias *Sad na legs*). Pod ediktem samotným bylo do skály vyryto kolem deseti svastik.

V první části zmiňující dávné události obsahuje nápis cenné narážky na mýtus o císaři Digum Cänpovi (*Dri gum btsan po*). Velmi nejasné a dosud vůbec nediskutované jsou

podivné pasáže týkající se uctívání místního božstva zmiňující „obcování“ s božstvem, tj. pohlavní styk (*bshos pa*), i zajímavý výraz zmiňující se o „pánu božstva“ ve smyslu „vlastníka božstva“ (*lha bdag*). Text zmiňuje uctívavné božstvo jako Demo (*De mo*) a je důležitým komparačním materiálem k mýtu o císaři Digum Cānpovi představeném v úryvku z *Tibetské kroniky* v části pojednávající o tunchuangských manuskriptech. Božstvo Demo je známé i z jiných tunchuangských pramenů jako hlavní božstvo oblasti Kongpo a je pravděpodobně spjaté s podzemní bytostí *lu* (*klu*) Ödebäde Ringmo či zkráceně *De Ringmo*, figurující ve zmíněném výše přeloženém mýtu z *Tibetské kroniky*.

Obr. 12: Božstvo Kongcün Demo na kresbě z textu *Bönri karčhag* (*G.yung drung phun tshog*).

V další části skalního nápisu je opsán edikt, kterým císař do budoucna zaručuje následnictví potomků současného vládce a s výjimkou zrní na výrobu tibetského alkoholického nápoje *čangu* zakazuje rozšíření daní či zabírání majetku. Tento edikt měl být zřetelně všem na očích a připomínat tak garantovaná práva místního vládce.

Nápis byl přeložený Richardsonem (1985, str. 66–71), nicméně níže uvedený překlad je odlišný. V některých případech je i v souladu s interpretacemi tibetských autorů (Chapel Tseten Puntsok 1991, Bsod nams skyid – Dbang rgyal 2003, str 64–70), různočtení

na základě různých existujících opisů obsahuje tibetský článek Taši Dawy (Bkra shis zla ba 2004).

Překlad

V čase otce a syna, božského císaře Thisong Decäna (*Khri srong lde brtsan*) a Desonga (*Lde srong*) byl učiněn výnos v Konkarpo (*Rkon dkar po*).

Karpo Mangpodže (*Kar po mang po rje*) a ministr Düzung (*Gru'i zung*) vznesli tuto žádost:

Od doby, kdy na počátku Ňathi Cänpo (*Nya khri brtsan po*), jeden ze synů Čha Jabla Dagduga (*Phyva ya bla bdag drug*), přišel na božskou horu Gjando (*Gyang do*), aby byl pánem lidí; až po Digum Cänpa (*Dri gum brtsan po*), během sedmi generací mezitím; všichni [vládcové] sídlili v Čingba Tagce (*Phying ba stag rtse*). Ze dvou synů Digu-ma Cänpa, staršího Ňakhji (*Nya khyi*) a mladšího Šakhji (*Sha khyi*), byl mladší bratr Šakhji božským císařem a starší bratr Ňakhji sídlil v kraji Kongpo (*Rkong [po]*). Pokud jde o staršího bratra Karpo (*Kar po*),³² když poprvé sestoupil [z Centrálního Tibetu], uctil „Duši těla – Ňänpo“ (*sku bla gnyan po*, tj. místní božstvo) obou bratrů. Obcováním s „Duší těla – Demo“ (*sku bla de mo*) a konáním „pána božstva“ uctil rituálně (*rim gro*) tělo božského syna (tj. císaře) a vykonával rituál až po [hrozbu] ztráty vlastního života. Konal nedbaje svého života. A tak byla moc božského syna vysoká a jeho helma pevná.

Není pochyb, že i my jsme mezi těmi, kdo z moci nebes přešli pod vládu císaře podobající se nebi.³³ Od počátku vydělení příbuzných (tj. počátků vzniku rodu), včetně času, kdy mezi [našimi] předky nebyla božstva a lidé oddělení, [žili jsme] v lehkosti a štěstí a císařská vláda (*chab srid*) byla pevná a neměnná.

Nyní jsme však v důsledku útrap působených vybíráním různých daní císařskými správci požádali o edikt, který nám způsobí stálou lehkost. Ten nám byl udělen a toto je kopie ediktu, který je uložen ve skříňce ze zlata a stříbra.

³² Jde pravděpodobně o jméno celé rodiny, je zřejmé, že současný vládce má také ve jméně Kar po, je to zároveň jménem místa Rkon kar po. Míněn je rod staršího bratra Nya khyi.

³³ Richardson interpretuje jako „Jsa pod vládou božského prince, který se podobal nebi, ve veškerém svém konání jednal jako poddaný nebe“. Zde předložená interpretace se zdá být daleko pravděpodobnější a je v souladu s výklady textu z pera tibetských autorů (Chapel Tseten Puntsok 1991, Bsod nams skyid – Dbang gyal 2003).

„Vycházej z ediktu uděleného Karpovi (*Kar po*) během vlády císaře a božského syna Thisong Decäna, za vlády božského syna Desonga (*Lde srong*) byl jako rozšíření dřívějšího ediktu vyhlášen [následující] výnos:

Nikdy nebude dosazen za krále Kongkarpa (*Rkon kar po*) někdo jiný než potomek krále Karpa Mangpodže (*Kar po mang po rje*). Jestliže bude rod Karpa Mangpodže přerušen, bude za krále dosazen [potomek] z rodu Karpa Gjalčäna (*Kar po rgyal brtsan*) a jméno krále, staršího bratra Karpo, tak nezanikne. Když však bude přerušen i rod Gjalčänův, bude dosazen kdokoliv vhodný z blízkých příbuzných podle žádosti uvedené v závěti.

[Množství] poddaných, polí a pasteveckých plání Konkarpa nebude do budoucna sníženo. Nebude uvalen tribut císaři (*rje blas*), daně (*dpya' khral*) ani zvláštní odvody (*bla skyes*) [navíc], [císaři] však může být věnované zrno a dobrý ječmen pro výrobu *čangu*. [Vzdálenost] k místům odvodu nebude oproti současnosti prodloužena.

V souladu s příkazem vynesným otcem byl za času božského syna Desonga (*Lde srong*) vydán tento příkaz po domluvě mezi císařem a ministry.“

Transliterace textu:

// lha btsan po khrI srong lde brtsan dang / lde srong yab sras kyI ring la' // // rkong dkar po la gtsIgs gngang ba' // // kar po mang po rje dang // blon po gru'I zung gIs gsold ba' // thog ma phyva ya bla bdag drug gI sras las / nya grI btsan po myi yul gyI rjer // lha rI gyang dor gshegs pa tshun chad / drI gum btsan po phan chad / gdung rabs bdun gyI bar du // phying ba stag rtse na bzhugs bzhugs // drI gum btsan po'i sras / gcen nya khyI dang / gcung sha khyI gnyis las // gcung sha khyI ni / lha btsan po / gcen nya khyI ni rkong yul du bzhugs ste / gcen kar po nI / thog ma yas gshegs pa'I tshu // mched gnyIs kyI / sku bla gnyan po gsol ba dang / sku bla de mo dang bshos pa 'I lha bdag bgyId kyis kyang / lha sras kyI sku rIm gro la / bdagI srog la' bab pa man chad kyI cho gar mdzad pa / srog phongs ma bgyIs te // lha sras kyI chab srId 'dI ltar mtho / dbu rmog brtsand / yong lha sras gnam dang 'dra ba'I chags 'og na // gnam kol du gngang ba'ang cIs bas zhIlg mchis na / bdag cag lta zhIlg / thog ma mched gyes nas // pha myes dang po lha myI ma phye ba tshun chad / bde skyid cIng / chu srId g.yung drung dang 'dra bar gngang gIs kyang / deng sang du / khab so dpon sna dagIs // khral kyI sna 'tshal te / gtses shIng mchis na // nam du'ang bde bar thugs bag mdzad pa'I / gtsIgs tsaM zhig cI gngang zhes gsold nas // de bzhIn du gngang ste // gtsIgs

'phra men sgrom bu stsald ba'I dper brIs pa' // / btsan po lha sras khrI srong lde brtsan gyI ring la // kar po'I gtsIgs gnang ba las lha sras lde srong gI sku ring la // gtsIgs snga ma bas bskyed par / bkaš // gnang b'a // / nam zhar gyang // rkong kar po'i rgyal por gzhan myI gzhug par // kar po mang po rje'i bu tsa 'phel rgyud las stsald bar gnang ngo / kar po mang po [rj]e['I] rgyud rabs chad na gcen rgyal po / kar po'I mying myi rlag par // rgyal por yang // kar po rgyal brtsan gyI rgyud las bskoò // rgyal brtsan gyi rgyud kyang rabs chad na / / nye 'tshams las // kha chems kyIs gang / gsol ba'I nang nas / spu dang sbyard te // gang 'os pa gcIg stsald bar gnang ngo // // rkong kar po'I bran dang // zhIng 'brog / slan chad myI dbrI zhing // rje blas dang // dpya' khral bla skyes myI dbab pa dang / stsang dphya' nas dang // 'bras gang 'bul yang rung // 'bul ba'I sa tshigs // da ltar gyI las mI bsring bar // lha sras / yab kyi bkaš // gnang ba [b]zh[i]n du // lha sras lde srong gI sku ring la // / rje // blon mol te // / bkaš // gnang ngo //

Stéla u hrobky Thisong Decäna (*Khri srong lde brtsan*)

Tato stéla pochází také z doby vlády císaře Sänalega (800–815). Nesmírně zajímavou stránkou je, že téměř nezmiňuje buddhismus. Jakoby její blízkost pohřebišti tibetských císařů vedla k tomu, že zdůrazňuje návaznost na zvyky předchozích panovníků. Objevuje se v ní jméno prvního tibetského vládce Öde Pugjala (*'O lde spu rgyal*) a jeho konání v souladu s tradicí „věčného zákona“ (*g.yung drung gi gtsug lag*) jeho předků. Je jen fragmentární, s mnoha poničenými místy.

Čínsko-tibetská smlouva z roku 823

Je jedním z nejznámějších nápisů na stélách. Měly existovat tři identické stély vztyčené (1) před branou císařského paláce v tehdejší hlavní město Číny Čchang-anu, (2) na tehdejších hranicích mezi Tibetem a Čínou v Gugumeru (či Gongbu Maru, čínsky Čching-šuej), (3) ve Lhase před vchodem do Džókhangu. Dochovala se jen stéla umístěná před Džókhangem (*Jo khang*) ve Lhase, osud dvou dalších stél je nejasný. Ná-

pisy jsou vytesané v tibetštině i čínštině ve čtyřech světových stranách stély a jejich obsahem je dokument stvrzující pevné hranice mezi Čínou a Tibetem. Je nesmírně důležitý z hlediska historického (srov. Uebach 1991), z literárního hlediska je příkladem ediktu, jehož významu odpovídá i jeho značný rozsah.

Starších čínsko-tibetských smluv měla být podle čínských pramenů celá řada (z let 708/710, 733, 756, 762, 766 a 783). Je zajímavé, že o nich tibetské kroniky ani dokumenty z Tun-chuangu nereferejí. Hugh Richardson se domníval, že je pravděpodobně Tibeťané nebrali příliš vážně (Richardson 1985, str. 106). Tato smlouva z let 823 byla vyjednávaná již za vlády císaře Sänalega, nicméně až za vlády Thide Songcäna (alias Ralpačäna) došlo k jejímu stvrzení. Byla evidentně důležitá pro obě strany vyčerpané dlouhým válčením.

Tibet a Čína se ve smlouvě pojednávají jako „synovec a strýc“ (*dbon zhang*), čím je evidentně vyslovena úcta k čínské straně. Edikt zmiňuje dřívější spojení včetně věnování čínské nevěsty tibetskému císaři Songcän Gampovi. Nicméně v pasážích o hranici mezi dvěma říšemi jsou obě evidentně považované za sobě rovné.

Velmi živý a ojedinělý popis slavnostního uzavření smlouvy, které se odehrálo v kočovném sídle tibetského císaře, obsahují čínské *Nové dějiny dynastie Tchang (Sin Tchang šu)* z 11. století (Bushell 1880, str. 521):

Severní údolí řeky Cangpo je letním sídlem [tibetského] císaře. Jeho stan je obklopený hrazením z kopí a stovka halaparten s dlouhými násadami a zahnutými špicemi stála vztyčená ve vzdálenostech nějakých deseti kroků od sebe, zatímco ve středu byly vztyčeny velké prapory. Byly tam tři brány, vzdálené od sebe nějakých sto kroků. Tyto brány chránili ozbrojení vojáci; kouzelníci s čapkami ve tvaru ptáků a tygřími pásy odříkávali modlitby, bubnujíce během toho. Všichni příchozí byli prohledáni než směli vstoupit. Ve středu byla vyvýšená plošina obklopená sloupky s drahými kameny. Císař byl usazený ve středu stanu, který byl ozdobený zlatými podobami draků, ještěrů, tygrů a leopardů. Oblečený byl do jednoduchého oděvu, jeho hlava byla zahalená v záhybech jasně červeného hedvábí a u pasu měl meč vykládaný zlatem. Po jeho pravé straně stál Palkji Jönten, státní ministři byli pod plošinou. Po prvním příjezdu prvního tchangského vyslance měl pověřenec Lun-si ta-že³⁴ vyjednat podmínky uzavírané smlouvy. Napravo od stanu se konala velká slavnost,

³⁴ Toto jméno zní jako tibetské a první slabika „Lun“ je pravděpodobně čínským přepisem tibetského „blon“ (ministr). Za poznámku vděčím M. Slobodníkovi. Překlad do angličtiny (ze kterého vycházím) je však archaický a je třeba ho brát s rezervou.

při které se podávalo jídlo a kolovalo víno způsobem stejným jako v Číně. Hudebníci hráli „Princ Čchin zvítězil nad nepřáteli“, a také „Cizí ovzduší Liang-čou“ a další písně. Hrály se tam stovky her, jejichž hráči byli všichni Číňané.

Slavnostní oltář byl dlouhý deset kroků a vysoký dvě stopy. Naši vyslanci stáli naproti více než deseti tibetským velkým ministrům, zatímco více než stovka vůdců byla usazená pod oltářem. Na oltář byla posazená lavice, na které stál Palkji Jönten a odříkával uzavíranou smlouvu, zatímco muž po jeho straně ji překládal oněm vespodu. Když skončil, [ústa] byla potřena krví, ale Palkji Jönten svá ústa krví nepotřel. Po ukončení tohoto obřadu byla jiná přísaha uzavřena před Buddhou, rozlévala se a pila sumbulová³⁵ voda. Poté si s vyslanci navzájem blahopřáli a nakonec sestoupili od oltáře.

Text smlouvy byl mnohokrát překládaný (Bell 1924, Richardson 1962, Richardson 1985, Walt van Praag 1987, Sen 1960), k dispozici je monografie v tibetštině věnovaná tomuto textu (Dkon mchog tshe brtan 1986) a krátká část smlouvy je dostupná i v českém překladu J. Kolmaše (Žagabpa, str. 55, překlad str. 311).

Velmi diskutované jsou závěrečné pasáže smlouvy na stéle, ve kterých se objevuje zmínka o zvířecích obětech:

*Jako svědci byli vzývané Tři klenoty, jednotliví vznešení, slunce, měsíc, planety a hvězdy a slavnostní úmluva byla pronesena. Za obětování zvířat byla pronesena přísaha a stvrzen edikt.*³⁶

(dkon mchog gsum dang// 'phags pa'i rnam dang gnyi zla dang gza skar la yang dpang du gsol te/ tha tshig gi rnam pas kyang bshad//srog chags bsad de mna' yang bor nas// gtsigs bcas so//)

Tuto zmínku je možné vztáhnout k „potření úst krví“ výše přeloženého textu čínské kroniky. Pro některé tibetology je to svědectví o tom, že ani vysoce postavení Tibeťané příliš nedbali základních buddhistických nároků (tj. nezabíjet zvířata). Zmínka z čínské-

³⁵ *Ferula sumbul*, rostlina s pižmovou vůní.

³⁶ Výraz *bcas* je zde evidentně slovesem, jeho význam ve smyslu „stvrzení“ či „slibu“ se dochoval v obratu *bcas pa nyams pa* („porušit přísahu“), viz Btsan lha, str. 159.

ho textu hovoří o ministrovi císaře Ralpačana jménem Palkji Jönten, který byl buddhistickým mnichem. To může být důvodem, proč podle čínské kroniky „nepotřel svá ústa krví“ (evidentně obětovaných zvířat). Jsou však tibetanisté, kteří vyslovili hypotézu, že oběti zvířat byly provedeny v souladu s tradicí čínskou (Karmay 1998).